

цінність ознаки: в основу висновку кладуться ознаки, що часто зустрічаються в почерках різних осіб; не звертається увага на їх варіаційність тощо).

У результаті судовими експертами можуть бути дані необґрунтовані висновки, а саме: замість категоричного позитивного – категоричний негативний (і навпаки), або відмова від вирішення питання по суті [3, с. 174, 175].

Таким чином, змістом всього процесу дослідження при проведенні кожної конкретної почеркознавчої експертизи є виявлення, вивчення та оцінка ознак почерку (підпису) у наданих на експертизу матеріалах. Інакше – об'єктом пізнавальної діяльності експерта є графічний матеріал, що міститься в досліджуваному об'єкті та зразках, що визначає зрештою висновок експерта. Суб'єктивна оцінка експерта спирається на дані кожного конкретного дослідження, і вони слугують об'єктивною основою для всього висновку експерта. Отже, необхідно ретельно оцінювати як об'єкти дослідження, так і порівняльний матеріал, а також загальні та окремі ознаки досліджуваного почерку (підпису), так як саме від оцінки експерта буде залежати висновок, який він надасть після закінчення експертного дослідження.

Список використаних джерел

1. Винберг Л.А. К вопросу об анализе и синтезе в криминалистических исследованиях. Вопросы криминалистики, судебной экспертизы и криминологии. 1971. С. 128.

2. Меленевська З.С. Собода Є.Ю., Шаботенко А.І. Судово-почеркознавча експертиза: навч.-метод. посіб. / за заг. ред. І.П. Красюка. Укр. центр духовної культури, 2007. 280 с.

3. Щербаковский, М.Г. Судебные экспертизы: назначение, производство, использование : учеб.-практ. пособ. Харьков: Эспада, 2005. 544 с.

Іванова Аліна Олександрівна,
здобувач ступеня вищої освіти
магістра ННІ № 1 Національної
академії внутрішніх справ
Науковий керівник:

Антонюк Поліна Євгенівна,
професор кафедри криміналістики
та судової медицини Національної академії
внутрішніх справ, кандидат юридичних
наук, доцент

ПСИХОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ПОКАЗАНЬ ТА ЇХ ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ ОЦІНКИ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОПИТУ

Допит – це слідча (розшукова) дія, що проводиться з метою збирання доказів шляхом отримання показань допитаної особи про відомі їй обставини кримінального правопорушення, або такі

обставини, що мають чи можуть мати значення для кримінального провадження. З криміналістичної точки зору допит – це засіб збирання і перевірки не лише доказів, а й такої інформації, відомостей про факти й обставини, що мають орієнтуюче значення, і які слідчий чи інша уповноважена особа отримує від допитуваної особи шляхом проведення бесіди за допомогою вербальної та невербальної комунікації. Предмет допиту складають обставини, які входять до предмета доказування, а також інші обставини, які можуть надати допомогу у всебічному, повному, об'єктивному встановленні істини під час розслідування кримінального правопорушення.

В ході допиту особа, яка надає показання, може казати правду, але те, що вона говорить, може не зовсім відповідати тому, що сталося в дійсності. Будь-яка правда – це лише одна грань істини [1, с. 225].

Причина «перекручення інформації» та втрати її в ході допиту кроється в психологічних основах формування показань у допитуваної особи. Цікавим також є той факт, що іноді показання різних учасників кримінального провадження, навіть у «перекрученому» вигляді, в протоколах допиту викладені майже у стовідсотковому співпадінні.

Так, виділяють шість етапів формувань показань: 1) сприйняття подій особою за допомогою органів чуття, 2) розпізнавання об'єктів, 3) оцінка подій та учасників особою, що сприймає інформацію, 4) оцінка власної ролі сприймаючою особою, 5) формування уявного образу у особи, що сприймає інформацію, 6) відтворення показань [2, с. 46].

Цілком очевидним є те, що не один учасник події не володіє всім обсягом інформації про подію. Обсяг такої інформації залежить від місця знаходження учасника події, напряму спостереження, зорової можливості для спостереження та цілого ряду об'єктивних факторів (час доби, погодні умови, особливості рельєфу місцевості, взаєморозташування учасників тощо). Також виділяють суб'єктивні фактори, які впливають на сприйняття інформації, як то: емоційний та фізичний стан особи, цілеспрямованість сприйняття, стан органів чуття тощо. Наприклад, якщо у особи (очевидця події правопорушення) занедбаний емоційний стан, її не цікавить навколишнє середовище, вона перебуває суто у своїх думках, особа втомлена та не зацікавлена, то показання такої особи про подію буде відрізнятися від показань особи, яка перебуває у підвищеному емоційному стані і є очевидцем тієї ж самої події.

Об'єм отриманої інформації залежить від цілеспрямованості сприйняття. Якщо інформація сприймається особою не цілеспрямовано, тоді при допиті ми отримуємо мінімум показань про предмет допиту, якщо навпаки, – дев'яносто відсотків інформації [3, с. 259].

Характер сприйняття особою інформації обумовлюється тим, який саме орган чуття є домінуючим (максимально роздратованим) в момент безпосереднього сприйняття інформації: дотик, нюх, смак, слух, зір. Наприклад, якщо особа дивиться фільм, і пролунав гучний звук, то людина втрачає зоровий контакт, а домінуючим стає слух.

Органи чуття сприймають тільки ту інформацію, яку вони можуть сприйняти: ні слух, ні нюх, ні зір не можуть вийти за межі людського організму. Особа бачить конкретний спектр, чує конкретну хвилю звуків. Те, що випадає зі спектру її бачення та сприйняття, втрачає інформаційне значення для особи.

При цьому те, що пройшло через зір особи та дійшло до мозку, не є тим, що думає та бачить особа. Між органами чуття та свідомістю особи наявні фільтри [4, с. 80].

Один з фільтрів відповідає за те, що особа бачить в першу чергу, він пов'язаний з інстинктами самозбереження. При необхідності прискорити сприйняття, фільтр змінює те, що особа бачить, використовуючи образи з минулого, наявні в пам'яті. І, якщо відбулося впізнання об'єкта, то за допомогою фільтру наявний в пам'яті образ підміняється новим. Це пояснює можливі помилки особи: наявний образ набуває ознак нового образу, і у особи формується зовсім інший уявний образ. Саме через цей фільтр обсяг інформації, яку об'єктивно сприймає особа, зменшується та перетворюється. Таким чином, те що бачать очі особи, і те, що особа думає, що бачить, – не є тотожним.

Наступний фільтр характеризується «наклеюванням ярликів» [5, с. 20]. Коли особа бачить предмет, вона його пізнає на основі власного досвіду, знань, світогляду. Внаслідок чого і відбувається «перекручення інформації», тому що особа не правильно визначає предмет, причиною чого є: впевненість у власній правоті, недостатній перебір варіантів можливого, неухважність до деталей.

Наступний фільтр відповідає за оцінку, і перш за все особа оцінює учасника події на підставі свого ставлення до нього. Оцінка може змінюватися в залежності від різних обставин. Наприклад, якщо найкращий друг допитуваної особи вчинив бійку з особою, яка щодо неї є недоброзичливою, то у допитуваної особи буде не об'єктивна оцінка. Також може бути помилка в оцінці ситуації, якщо особа не володіє всією інформацією про подію, а лінійно бачить тільки її частину. І в такому випадку відбувається наклеювання «неправильних» ярликів. Також оцінці піддається визначення власної ролі в події. Особа буде оцінювати себе, спираючись на власну систему цінностей, адже особа не може для себе бути поганою; вона буде шукати собі виправдання, що призводить до значної зміни показань.

Стать особи, що сприймає інформацію, також впливає на можливе «перекручення» показань, адже чоловіки та жінки сприймають світ по-різному.

Також на характер та обсяг показань впливають індивідуальні особливості особи. Так, чим бідніший словарний запас особи, тим гірше якість показань, що надає особа. Особа може використовувати помилкові терміни, слова, інтонації, і, як результат: те, що особа говорить, і те що у неї в голові, – це дві різні речі. Внаслідок цього, показання, що отриманні при допиті, є неповними, а інформація «перекрученою».

Таким чином, при допиті слідчому надається інформація яку він також сприймає своїми органами чуття та пропускає через власні, описані вище, фільтри: вибіркового сприйняття, наклеювання ярликів, суб'єктивного трактування термінів та слів тощо. В результаті показання, зафіксовані в протоколах допиту різних учасників кримінального провадження, викладені майже слово-в-слово. Тобто, можна сказати, що автором цих показань є той самий суб'єкт, а саме – слідчий [6, с. 236].

Наведений аналіз наочно демонструє складність допиту як слідчої (розшукової) дії. Саме тому проведення допиту кожного разу вимагає від слідчого високої загальної та професійної культури, глибокого знання психології людини. Метою допиту є отримання повних та об'єктивних показань, що відображають дійсність. Ці показання є джерелом доказів, а фактичні дані, які в них містяться, – доказами. Розуміння психологічної основи формування показань, як результату суб'єктивного сприйняття особою подій і явищ об'єктивної дійсності, дає слідчому можливість не лише грамотно побудувати спілкування під час допиту, але й в подальшому належно оцінити місце і роль отриманих показань в загальній системі доказів під час кримінального провадження. Це досягається шляхом застосування розроблених криміналістикою тактичних прийомів та засобів, спрямованих на перевірку отриманої інформації та виявлення неправдивих показань.

Список використаних джерел

1. Мего-Інфо-Юридичний портал № 1. Науково-практичний коментар кримінального процесуального кодексу, розділ 3, глава 20 слідчі (розшукові) дії. С. 225 . URI: <http://mego.info/>.

2. Ващук О.П. Невербальна Інформація в Кримінальному провадженні: Теоретико-Методологічні основи. Монографія. 2017. С. 46–53.

3. Ващук О.П. Вплив стресу на емоційний стан потерпілого під час надання ним показань в кримінальному провадженні. 2016. С. 259.

4. Беляєва К.В. Етапи зародження та розвитку юридичної психології. *Вісник Академії адвокатури України*. 2013. С. 80–86.

5. Шапошніков А. Криміналістичні засоби та прийоми виявлення брехні. 2018. URI: <https://www.youtube.com/watch?v=GmFxK7EGiuY>.

6. Переверза О.Я. Помилки фіксації показань на досудовому розслідуванні як елемент механізму формування показань. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія Право. Випуск 42. 2017. С. 236.